

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

POSTĘPOWANIE ODRĘBNE
W SPRAWACH Z ZAKRESU
PRAWA PRACY
I UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

KOMENTARZ

redakcja naukowa
Kamil Antonów
Andrzej Jabłoński

Kamil Antonów
Andrzej Jabłoński
Bartosz Suchacki
Jacek Witkowski

PIKTYCZNE KOMENTARZE LEX

LEX

a Wolters Kluwer business

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

POSTĘPOWANIE ODRĘBNE
W SPRAWACH Z ZAKRESU
PRAWA PRACY
I UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

KOMENTARZ

redakcja naukowa
Kamil Antonów
Andrzej Jabłoński

Kamil Antonów
Andrzej Jabłoński
Bartosz Suchacki
Jacek Witkowski

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2014

Stan prawny na 15 września 2014 r.

Wydawca
Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący
Joanna Maź

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Świerk-Bożek

Łamanie
Andrzej Gudowski

Poszczególne części komentarza napisali:

Kamil Antonów – art. 459 (pkt I i III), 461 (pkt II), 464 (pkt II), 466 (pkt II), 469 (pkt II), 476 (pkt II), 477⁸, 477⁹ (pkt 1–7), 477¹⁰–477¹³, 477¹⁵–477¹⁶

Andrzej Jabłoński – art. 459 (pkt II), 460 (pkt I), 461 (pkt I), 463 (pkt I), 467 (pkt I), 468 (pkt I), 469 (pkt I), 476 (pkt I), 477, 477²–477⁶

Bartosz Suchacki – art. 460 (pkt II), 462 (pkt II), 463 (pkt II), 465 (pkt II), 467 (pkt II), 468 (pkt II), 470 (pkt II), 471 (pkt II), 472 (pkt II), 473 (pkt II), 475¹ (pkt II), 477⁹ (pkt 8–9), 477¹⁴–477^{14a}

Jacek Witkowski – art. 462 (pkt I), 464 (pkt I), 465 (pkt I), 466 (pkt I), 470 (pkt I), 471 (pkt I), 472 (pkt I), 473 (pkt I), 474 (pkt I–II), 475 (pkt I–II), 475¹ (pkt I), 477¹, 477⁷

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2014

ISBN: 978-83-264-3394-8

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	7
Słowo wstępne.....	17
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego	19
CZĘŚĆ PIERWSZA	
Postępowanie rozpoznawcze	21
Księga pierwsza	21
Proces	21
Tytuł VII.....	21
Postępowania odrębne	21
Dział III	21
Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych	21
Rozdział 1. Przepisy ogólne	21
Literatura	21
Art. 459	26
Art. 460	72
Art. 461	96
Art. 462	112
Art. 463	117
Art. 464	131
Art. 465	136
Art. 466	146

Art. 467	175
Art. 468	182
Art. 469	193
Art. 470	213
Art. 471	215
Art. 472	221
Art. 473	229
Art. 474	237
Art. 475	239
Art. 475 ¹	241
Art. 476	260
Rozdział 2. Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy	320
Literatura	320
Art. 477	321
Art. 477 ¹	331
Art. 477 ²	335
Art. 477 ³ –477 ⁵	340
Art. 477 ⁶	341
Art. 477 ⁷	342
Rozdział 3. Postępowanie w sprawach z zakresu	
ubezpieczeń społecznych	342
Literatura	342
Art. 477 ⁸	345
Art. 477 ⁹	350
Art. 477 ¹⁰	377
Art. 477 ¹¹	382
Art. 477 ¹²	393
Art. 477 ¹³	395
Art. 477 ¹⁴	396
Art. 477 ^{14a}	413
Art. 477 ¹⁵	415
Art. 477 ¹⁶	416

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121)
- k.k.w. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)
- KN – ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 191)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p. – ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.)
- k.p.a. – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 267 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)

k.p.k.	– ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
k.s.h.	– ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1030 z późn. zm.)
o.p.	– ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 749 z późn. zm.)
p.p.s.a.	– ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 270 z późn. zm.)
p.s.u.s.	– ustawa z dnia 28 lipca 1939 r. – Prawo o sądach ubezpieczeń społecznych (tekst jedn.: Dz. U. z 1961 r. Nr 41, poz. 215 z późn. zm.)
p.u.s.a.	– ustawa z dnia 25 lipca 2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz. U. Nr 153, poz. 1269 z późn. zm.)
p.u.s.p.	– ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 427 z późn. zm.)
r.o.l. KRUS	– rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 31 grudnia 2004 r. w sprawie orzecznictwa lekarskiego w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (Dz. U. z 2005 r. Nr 6, poz. 46)
r.o.l. ZUS	– rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 grudnia 2004 r. w sprawie orzekania o niezdolności do pracy (Dz. U. Nr 273, poz. 2711 z późn. zm.)
rozporządzenie (WE) nr 44/2001	– rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz. UE L 12 z 16.01.2000 z późn. zm.)
r.p.ś.e-r.	– rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 października 2011 r. w sprawie postępo-

	wania o świadczenia emerytalno-rentowe (Dz. U. Nr 237, poz. 1412)
r.u.s.p.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 259)
statut ZUS	– Statut Zakładu Ubezpieczeń Społecznych stanowiący załącznik do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 stycznia 2011 r. w sprawie nadania statutu Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Nr 18, poz. 93)
u. abolicyjna	– ustawa z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność (Dz. U. poz. 1551)
u.e.k.	– ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o emeryturach kapitałowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1097)
u.e.p.	– ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz. U. Nr 237, poz. 1656 z późn. zm.)
u.e.r. FUS	– ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1440 z późn. zm.)
u.k.	– ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 400 z późn. zm.)
u.k.s.c.	– ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1025)
u.n.ś.k.	– ustawa z dnia 22 maja 2009 r. o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych (Dz. U. Nr 97, poz. 800 z późn. zm.)
u.o.f.f.e.	– ustawa z dnia 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 989 z późn. zm.)

- u.o.f.u.s. – ustawa z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (tekst jedn.: Dz. U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 z późn. zm.)
- u.o.s.p. – ustawa z dnia 24 października 1974 r. o okręgowych sądach pracy i ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 39, poz. 231 z późn. zm.)
- u.p. – ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 270, poz. 1599 z późn. zm.)
- u.r.s. – ustawa z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 982 z późn. zm.)
- u.r.z.s. – ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 z późn. zm.)
- u.s.d.g. – ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 672 z późn. zm.)
- u.s.n.p. – ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz. U. Nr 179, poz. 1843 z późn. zm.)
- ustawa o PIP – ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 404 z późn. zm.)
- ustawa o PSP – ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1340 z późn. zm.)
- ustawa o SW – ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 173 z późn. zm.)
- u.s.u.s. – ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1442 z późn. zm.)

-
u.ś.o.f.	– ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadku lub choroby pozostających w związku ze służbą (Dz. U. poz. 616)
u.ś.o.w.	– ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 213)
u.ś.o.z.	– ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2008 r. Nr 164, poz. 1027 z późn. zm.)
u.ś.p.	– ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 170 z późn. zm.)
u.ś.r.	– ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1456 z późn. zm.)
u.u.s.r.	– ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1403 z późn. zm.)
u. wypadk.	– ustawa z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2009 r. Nr 167, poz. 1322 z późn. zm.)
u. zasiłk.	– ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 159)
u.z.e.f.	– ustawa z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej

	Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 667 z późn. zm.)
u.z.e.ż.z.	– ustawa z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 666 z późn. zm.)
u.z.g.	– ustawa z dnia 13 marca 2003 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn niedotyczących pracowników (Dz. U. Nr 90, poz. 844 z późn. zm.)
u.z.i.w.w.	– ustawa z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 101, poz. 648 z późn. zm.)
u.z.w.ch.	– ustawa z dnia 30 października 2002 r. o zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 737)
u.z.z.	– ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 167)

Czasopisma, zbiory orzecznictwa

Apel.-Lub.	– Apelacja. Sąd Apelacyjny w Lublinie
Apel.-W-wa	– Apelacja. Sąd Apelacyjny w Warszawie
Biul. SAKa	– Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Katowicach i sądów okręgowych. Biuletyn
Biul. SN	– Biuletyn Sądu Najwyższego
EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze
GSP-PO	– Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa
M.P.Pr.	– Monitor Prawa Pracy
M. Praw.	– Monitor Prawniczy
NP	– Nowe Prawo

ONSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
ONSAiWSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB	– Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSAW	– Orzecznictwo Apelacji Wrocławskiej. Biuletyn Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
OSNAPiUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (do nr 1 z 2003 r.)
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna (od 1995 r.)
OSNCAPiUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (w latach 1982–1994)
OSNCK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Karna (w latach 1953–1961)
OSNCPiUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (w latach 1962–1981)
OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna. Zbiór Dodatkowy
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNPUSiSP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
PiP	– Państwo i Prawo
PiZS	– Praca i Zabezpieczenie Społeczne
POSAG	– Przegląd Orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPiPS	– Prawo Pracy i Prawo Socjalne

Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Pr. Pracy	– Prawo Pracy
Prz. Sejm.	– Przegląd Sejmowy
PS	– Przegląd Sądowy
PUSiG	– Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych
Sam. Teryt.	– Samorząd Terytorialny
Sł. Prac.	– Służba Pracownicza
SPPiPS	– Studia z zakresu prawa pracy i polityki społecznej
WPP	– Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNSA	– Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego
ZZZS	– Z zagadnień zabezpieczenia społecznego

Inne

ABW	– Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego
AW	– Agencja Wywiadu
BOR	– Biuro Ochrony Rządu
CBA	– Centralne Biuro Antykorupcyjne
DEK	– dożywotnia emerytura kapitałowa
ETPCz	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
FEP	– Fundusz Emerytur Pomostowych
FGŚP	– Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych
FP	– Fundusz Pracy
funkcjonariusze	– funkcjonariusze Policji, ABW, AW, UOP, CBA, SKW, SWW, SG, SW, PSP i BOR
FUS	– Fundusz Ubezpieczeń Społecznych
IPN	– Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
KNF	– Komisja Nadzoru Finansowego
KRUS/Kasa	– Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
NFZ	– Narodowy Fundusz Zdrowia

NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
OEK	– okresowa emerytura kapitałowa
OFE	– otwarty fundusz emerytalny
osoby w stosunku służby	– żołnierze i funkcjonariusze
PSP	– Państwowa Straż Pożarna
PSUS	– Polskie Stowarzyszenie Ubezpieczenia Społecznego
PTE	– powszechne towarzystwo emerytalne
SA	– sąd apelacyjny
SC	– Służba Celna
SG	– Straż Graniczna
SKW	– Służba Kontrwywiadu Wojskowego
SN	– Sąd Najwyższy
SW	– Służba Więzienna
SWW	– Służba Wywiadu Wojskowego
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (od 2009 r.)
UOP	– Urząd Ochrony Państwa
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny
ZUS/Zakład żołnierze	– Zakład Ubezpieczeń Społecznych – żołnierze zawodowi

SŁOWO WSTĘPNE

Oddawany do rąk Czytelników *Komentarz* do postępowania odrębnego w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych jest pierwszym na rynku wydawniczym samodzielnym opracowaniem pracowniczej i socjalnej problematyki procesowej. Jak dotąd bowiem ta część procedury cywilnej była poddawana ocenie w ramach komentarzy do kodeksu postępowania cywilnego, co – z racji objętości tego aktu prawnego – wymuszało ograniczenie rozważań na ten temat. Oderwanie komentarza do przepisów wyróżnionego postępowania odrębnego od reszty cywilnej regulacji procesowej umożliwia zatem rozszerzenie przedmiotu analiz oraz pogłębienie, nierzadko z krytycznymi uwagami, wielu wątków pojawiających się w dotychczasowym piśmiennictwie i orzecznictwie sądowym.

Dodatkowym atutem niniejszej publikacji powinien być również fakt, że autorzy nie skupiają się wyłącznie na kwestiach postępowania pierwszoinstancyjnego, lecz przy okazji komentowania różnych przepisów postępowania odrębnego odnoszą się także do innych regulacji, zarówno procedury cywilnej, jak i uregulowań pozakodeksowych, tj. kosztów sądowych (przy uchylonym art. 463 k.p.c.), postępowania apelacyjnego (przy art. 466 k.p.c.) i uproszczonego (przy art. 466 k.p.c.), postępowań ze skargi: kasacyjnej (przy art. 475¹ k.p.c.), o wznowienie postępowania (przy art. 459 i 466 k.p.c.), o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (przy art. 459 k.p.c.) i o naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (przy art. 471 k.p.c.) czy też odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa (przy art. 477¹⁴ k.p.c.).

Komentarz do postępowania odrębnego w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych jest łącznym, choć nie wspólnym, efektem pracy przedstawicieli nauki prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, sądownictwa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz obsługi prawnej instytucji ubezpieczeń społecznych. Zawodowe zróżnicowanie autorów pozwoliło na wzbogacenie opracowania o ustosunkowanie się do tych problemów związanych z pracowniczą i socjalną regulacją procesową, które ujawniają się w praktyce na etapie sądowego stosowania prawa, w tym z perspektywy organu rentowego.

W konstrukcji *Komentarza* (do przepisów art. 459–476 k.p.c.) dokonano podziału na osobne punkty dotyczące spraw z zakresu prawa pracy i spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, natomiast ze względu na szeroki zakres przedmiotowy art. 477⁹ k.p.c. został skomentowany przez dwóch autorów.

Opole–Wrocław, wrzesień 2014 r.

*Kamil Antonów
Andrzej Jabłoński*

USTAWA

z dnia 17 listopada 1964 r.

Kodeks postępowania cywilnego

(tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101; zm.: Dz. U. z 2014 r. poz. 293, poz. 379, poz. 435, poz. 567, poz. 616, poz. 945, poz. 1091, poz. 1161)

Część pierwsza

POSTĘPOWANIE ROZPOZNAWCZE

Księga pierwsza

PROCES

Tytuł VII

POSTĘPOWANIA ODRĘBNE

Dział III

**Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy
i ubezpieczeń społecznych**

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Literatura: B. Adamiak, *Rozgraniczenie właściwości sądów w polskim systemie prawnym* (w:) J. Góral, R. Hauser, J. Trzciniński (red.), *Sądownictwo administracyjne gwarantem wolności i praw obywatelskich 1980–2005*, Warszawa 2005; K. Antonów (red.), *Emerytury i renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz*, Warszawa 2014; K. Antonów, *Kontrydktoryjno-dyspozycyjny model procesu cywilnego a postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych* (w:) Z. Kubot, T. Kuczyński (red.), *Z zagadnień prawa pracy i prawa socjalnego. Księga jubileuszowa Profesora Herberta Szurgacza*, Warszawa 2011; *idem, Sprawy z zakresu*

ubezpieczeń społecznych. Pojęcie oraz właściwości postępowań przedsądowych i ochrony cywilnosądowej, Warszawa 2011; R. Babińska, *Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego a wzruszalność prawomocnych decyzji rentowych*, PiZS 2007, nr 4; *idem*, *Wzruszalność prawomocnych decyzji rentowych*, Warszawa 2007; R. Babińska-Górecka, *Skutki prawne orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w dziedzinie ubezpieczenia społecznego*, Warszawa 2014; *idem*, *Wznowienie postępowania w sprawach emerytalno-rentowych (w:) Procedury w ubezpieczeniach emerytalnym i rentowych*, PSUS, Gniezno 2008; K.W. Baran (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2012; *idem*, *Prawo do sądu a modele organizacji systemu rozstrzygania spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych (w:) B. Wagner (red.), Problemy prawa ubezpieczeń społecznych*, Kraków 1996; K.W. Baran (red.), *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, Warszawa 2013; K.W. Baran (red.), *Procesowe prawo pracy. Wzory pism*, Warszawa 2013; K.W. Baran, *Sądowy wymiar sprawiedliwości w sprawach z zakresu prawa pracy*, Warszawa 1996; *idem*, *Ugodowe likwidowanie sporów o roszczenia ze stosunku pracy*, Kraków 1992; *idem*, *Z problematyki wykonalności ugód zawieranych w sprawach z zakresu prawa pracy (w:) B.M. Ćwiertniak (red.), Aktualne zagadnienia prawa pracy i polityki socjalnej (zbiór studiów)*, t. III, Sosnowiec 2013; K.W. Baran (red.), *Zarys systemu prawa pracy*, t. 1. Część ogólna prawa pracy, Warszawa 2010; B. Bładowski, *Metodyka pracy sędziego cywilisty*, LEX/el. 2013; J. Brol, T. Szymanek, *Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych*, Warszawa 1989; W. Broniewicz, *Zdolność sądowa w postępowaniu cywilnym*, NP 1965, nr 5; M. Cholewa-Klimek, *Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych*, Warszawa 2010; P. Czarnecki, *Odpowiedzialność pracodawcy a rozwój struktur holdingowych*, LEX/el. 2014; Z. Czeszejko-Sochacki, *Prawo do sądu w świetle Konstytucji RP (ogólna charakterystyka)*, PiP 1997, z. 11–12; H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I. Artykuły 1–366, LEX/el. 2013; H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II. Artykuły 367–505³⁷, LEX/el. 2013; H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. V. Artykuły 1096–1217, LEX/el. 2013; M. Dziurda, *Reprezentacja Skarbu Państwa w procesie cywilnym*, Kraków 2005; T. Ereciński, *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2009; T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, t. 1, Warszawa 2009; T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, t. I, Warszawa 2012; T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, t. II, Warszawa 2012; R. Flejszar, *Ugodowe rozwiązywanie sporów z zakresu prawa pracy*, SPPiPS, Kraków 2010;

L. Florek (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, LEX/el. 2011; E. Gapska, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Komentarz*, LEX/el. 2012; K. Gonera, *Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz*, Warszawa 2011; A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2013; *idem*, *Postępowanie w sprawach o ustalenie istnienia umowy o pracę – uwagi*, M.P.Pr. 2005, nr 6; Z. Góral (red.), P. Prusinowski, *Rozstrzyganie indywidualnych sporów ze stosunku pracy*, Warszawa 2013; A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzeczenie. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2008; P. Grzebyk, *Jurysdykcja krajowa w sprawach z zakresu prawa pracy w świetle rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001*, Warszawa 2011; P. Grzebyk, *Podstawy jurysdykcji krajowej w sprawach z zakresu prawa pracy w kodeksie postępowania cywilnego i wybranych umowach o pomocy prawnej*, PiZS 2010, nr 4; B. Gudowska, K. Ślebzak (red.), *Emerytury i renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Emerytury pomostowe. Komentarz*, Warszawa 2013; Z. Hajn, *Pojęcie pracodawcy po nowelizacji Kodeksu pracy – część I*, PiZS 1997, nr 5; *idem*, *Pojęcie pracodawcy po nowelizacji Kodeksu pracy – część II*, PiZS 1997, nr 6; A.G. Harla, *Zdolność sądowa w świetle obowiązujących przepisów prawnych*, *Studia Prawnicze* 1986, nr 3–4; J. Iwulski, *Kodeks pracy – orzecznictwo*, Kraków 1997; *idem*, *Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych*, Warszawa 1992; A. Jabłoński, *Stosunek pracy pracowników samorządowych*, Warszawa 2012; Cz. Jackowiak, *Zakładowe organy wymiaru sprawiedliwości w sporach ze stosunku pracy*, Poznań 1965; A. Jakubecki (red.), *Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego*, LEX/el. 2014; A. Januchowski, *Roszczenia pracownicze: jedna sprawa, różne tryby*, Rzeczpospolita z 27 października 2008 r.; K. Jaśkowski, *Wpływ wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 27 listopada 2007 r. na odpowiedzialność pracodawcy za rozwiązanie umowy o pracę*, PiZS 2009, nr 2; M. Jędrzejewska, *Problemy wynikające z regulacji zdolności sądowej w postępowaniu cywilnym*, PS 1993, nr 10; J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapiere, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2009; J. Jończyk, *Prawo zabezpieczenia społecznego*, Kraków 2006; *idem*, *Spory ze stosunku pracy*, Warszawa 1965; L. Kaczyński, *W sprawie jednostki organizacyjnej jako pracodawcy*, PiZS 1998, nr 5; A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. II. Komentarz do art. 301–633 k.s.h., Warszawa 2013; M. Klimas, *Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych*, Warszawa 2013; K. Korzan, *Kurator w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1966; Z. Kubot, T. Kuczyński, Z. Masternak, H. Szurgacz, *Prawo pracy. Zarys wykładu*, Warszawa 2010; D.E. Lach, *Reprezentacja procesowa organów rentowych*, ZZS 2012, nr 4;

T. Liszcz, *Kontrydiktoryjne postępowanie sądowe w sporach pracowniczych po zmianie k.p.c.*, PiZS 2005, nr 3; *idem*, *Prawo pracy*, Warszawa 2012; M. Malczyk-Herdzina, *Uprzywilejowanie procesowej pozycji pracownika w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu odrębnym, a konstytucyjna zasada równości wobec prawa (art. 32 ust. 1 Konstytucji RP)*, SPPiPS, Kraków 2010; M. Malczyk-Herdzina, R. Flejszar, *Pojęcie „sądu właściwego” i „organu właściwego” na gruncie przepisów k.p.c. normujących postępowanie odrębne w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych*, SPPiPS, Kraków 2011; M. Manowska, *Postępowania odrębne w procesie cywilnym*, Warszawa 2012; A. Marek, *Sądowe ustalanie wypadku przy pracy*, Sł. Prac. 2009, nr 10; E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2013; M. Mędrala, *Funkcja ochronna cywilnego postępowania sądowego w sprawach z zakresu prawa pracy*, Warszawa 2011; *idem*, *Kontaminacja postępowania sądowego w sprawach z zakresu prawa pracy z postępowaniem uproszczonym w relacji do funkcji ochronnej*, SPPiPS, Kraków 2010; *idem*, *Kumulacja przedmiotowa roszczeń w sprawach z zakresu prawa pracy rozpatrywanych w różnych składach sądowych*, SPPiPS, Kraków 2011; Z. Milczek, *Koszty sądowe w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych*, PiZS 2006, nr 7; A. Milewski, *Zwrot akt sprawy organowi rentowemu w trybie art. 467 § 4 k.p.c.*, PiZS 2006, nr 4; L. Miroszewski, *Czy spółka cywilna jest pracodawcą?*, PiZS 2000, nr 9; E. Modliński, *Sądy ubezpieczeń społecznych jako szczególne sądy administracyjne*, Warszawa 1946; B. Myszk, *Status prawny spółki cywilnej w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, PS 1994, nr 6; Z. Niedbała (red.), *Prawo pracy*, Warszawa 2012; A. Patulski, *Spory ze stosunków pracy a inne rodzaje sporów*, Warszawa 1984; K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 2010; S. Pilipiec, *Teoretycznoprawne aspekty zasady prawa do sądu*, Annales UMCS Sectio G, Lublin 2000; P. Pogonowski, *Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005; M. Raczkowski, *Koszty zastępstwa procesowego w sprawach o podleganie ubezpieczeniom społecznym*, PiZS 2012, nr 10; T. Romer, *Właściwość sądów administracyjnych i sądów powszechnych w sprawach z zakresu prawa pracy (w:) M. Błachucki, T. Górzyńska (red.), Aktualne problemy rozgraniczenia właściwości sądów administracyjnych i powszechnych*, Warszawa 2011; K. Rymkiewicz, *Dowód z zeznań świadków w sprawach z zakresu prawa pracy*, SPPiPS, Kraków 2010; W. Sanetra, *Kilka refleksji w kwestii prawa do sprawiedliwego wyroku (w:) Z. Niedbała (red.), Księga pamiątkowa w piątą rocznicę śmierci Profesora Andrzeja Kijowskiego*, Warszawa 2010; *idem*, *O pojęciu jednolitości orzecznictwa sądowego oraz sposobach jej zapewnienia*, PS 2007, nr 6; *idem*, *Podstawy kasacyjne w sprawach z zakresu*

prawa pracy, PiZS 2000, nr 2; *idem*, *Postępowanie w sprawach emerytalno-rentowych w orzecznictwie Sądu Najwyższego* (w:) *Procedury w ubezpieczeniach emerytalnym i rentowych*, PSUS, Gniezno 2008; *idem*, *Refleksje o terminologii kodeksu postępowania cywilnego* (w:) J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 1, Warszawa 2011; *idem*, *Sąd właściwy w rozumieniu Konstytucji RP*, PS 2011, nr 9; *idem*, *Sądy powszechne i Sąd Najwyższy jako władza sądownicza* (w:) A. Szmyt (red.), *Trzecia władza. Sądy i trybunały w Polsce. Materiały Jubileuszowego L Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego*, Gdynia, 24–26 kwietnia 2008 r., Gdańsk 2008 (także PS 2008, nr 6); *idem*, *Spór o spory kompetencyjne*, PS 2003, nr 9; *idem*, *Swoboda decyzji sędziowskiej z perspektywy Sądu Najwyższego*, PS 2008, nr 11–12; *idem*, *Ustrój sądów a rozstrzyganie spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych*, PS 2009, nr 9; *idem*, *Uwagi o skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia – ze szczególnym uwzględnieniem spraw z zakresu prawa pracy*, PS 2005, nr 9; *idem*, *W kwestii odpowiedzialności za wyrządzenie szkody przez wydanie orzeczenia niezgodnego z prawem wspólnotowym*, EPS 2006, nr 3; *idem*, *Władza sądownicza według Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* (w:) M. Seweryński, J. Stelina (red.), *Wolność i sprawiedliwość w zatrudnieniu. Księga pamiątkowa poświęcona Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej Profesorowi Lechowi Kaczyńskiemu*, Gdańsk 2012; *idem*, *Właściwość sądów powszechnych (sądów pracy i ubezpieczeń społecznych) i sądów administracyjnych w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych* (w:) M. Błachucki, T. Górzyńska (red.), *Aktualne problemy rozgraniczenia właściwości sądów administracyjnych i powszechnych*, Warszawa 2011; *idem*, *W sprawie spraw z zakresu prawa pracy* (w:) Z. Kubot, T. Kuczyński (red.), *Z zagadnień prawa pracy i prawa socjalnego. Księga jubileuszowa Profesora Herberta Szurgacza*, Warszawa 2011; M. Sawczuk, *Wyzwania płynące z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości w Luksemburgu w dziedzinie prawa sądowego cywilnego*, Studia Iuridica Lublinensia 2003, t. II; J. Stelina (red.), *Prawo pracy*, Warszawa 2012; A.M. Świątkowski, M. Wujczyk, *Przyszłość sądów pracy*, PS 2009, nr 11–12; J. Turek, *Uгода w procesie cywilnym*, M. Praw. 2005, nr 21; P. Wąż, *Koncepcja pracodawcy rzeczywistego w świetle art. 3 k.p.*, M.P.Pr. 2007, nr 3; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005; A. Wróbel (red.), *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, Kraków 2005; A. Zieliński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2014; T. Zieliński, *Ubezpieczenia społeczne pracowników. Zarys systemu prawnego – część ogólna*, Warszawa–Kraków 1994.

Art. 459. Przepisy niniejszego rozdziału stosuje się w sprawach z zakresu prawa pracy, a także w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych.

I. Sprawy z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych

1. Rozwój regulacji prawnej dotyczącej postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. Pierwsze w miarę kompleksowe uregulowanie sporów ze stosunku pracy nastąpiło na mocy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o sądach pracy (Dz. U. Nr 37, poz. 350). Sądy pracy, jako sądy specjalne, zostały powołane do rozstrzygania spraw spornych cywilnych wynikających m.in. ze stosunku pracy i nauki zawodowej między pracodawcami a pracownikami lub uczniami. Modyfikacja systemu orzekania w sprawach z zakresu prawa pracy nastąpiła już kilka lat później w związku z wejściem w życie z dniem 1 stycznia 1935 r. rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo o sądach pracy (Dz. U. Nr 95, poz. 854 z późn. zm.), w którym doprecyzowano zwłaszcza właściwość sądów pracy (m.in. sprawy ze stosunku pracy, stosunku chałupniczego i z umowy o naukę zawodową, w których wartość przedmiotu sporu nie przewyższała 10 tys. zł) oraz tryb odwoławczy (skarga apelacyjna przysługiwała do sądu okręgowego jako sądu powszechnego, a gdy wartość przedmiotu zaskarżenia przekraczała 300 zł dopuszczalna była także skarga kasacyjna do Sądu Najwyższego).

Po zakończeniu II wojny światowej wznowiono działalność sądów pracy w ramach rozporządzenia z 1934 r. Jednak już w 1950 r. sądy te zostały zlikwidowane i zgodnie z dekretem z dnia 26 października 1950 r. o przekazaniu sądom powszechnym spraw w zakresie sądownictwa pracy (Dz. U. Nr 49, poz. 446) rozpatrywanie spraw z zakresu prawa pracy podporządkowano ogólnym przepisom postępowania w sprawach cywilnych. Jednocześnie wprowadzono pozasądowy model ochrony prawnej w indywidualnych sporach pracy, tj. zakładowe komisje rozjemcze powoływane w przedsiębiorstwach uspołecznionych zatrudniających stale co najmniej 100 pracowników (zob. dekret z dnia 24 lutego 1954 r. o zakładowych

komisjach rozjemczych, Dz. U. Nr 10, poz. 35). Postępowanie przed tymi komisjami (zakładowymi i terenowymi lub odwoławczymi do spraw pracy) było obowiązkowym etapem rozpatrywania sporów ze stosunku pracy do lipca 1985 r., kiedy to wprowadzono fakultatywność, przed skierowaniem sprawy na drogę sądową, wszczęcia przez pracownika postępowania pojednawczego przed komisją pojednawczą (art. 242 § 2 k.p.).

Również sądownictwo ubezpieczeń społecznych zostało wyodrębnione w okresie międzywojennym, tj. pod koniec II Rzeczypospolitej, na mocy ustawy z dnia 28 lipca 1939 r. – Prawo o sądach ubezpieczeń społecznych (tekst jedn.: Dz. U. z 1961 r. Nr 41, poz. 215 z późn. zm.). Po wojnie – mimo zmiany ustroju politycznego i społeczno-gospodarczego – ustawa ta nie została uchylona i, w nieco zmodyfikowanej wersji, funkcjonowała w obrocie prawnym do końca 1974 r. Regulowała dwuinstancyjne postępowanie przed sądami ubezpieczeń społecznych: 1) okręgowymi sądami ubezpieczeń społecznych (skarga na decyzję organu rentowego lub rady nadzorczej oddziału ZUS) i 2) Trybunałem Ubezpieczeń Społecznych (skarga rewizyjna od orzeczeń okręgowych sądów ubezpieczeń społecznych).

Charakterystyczne dla tej procedury było m.in. (obszernie na ten temat E. Modliński, *Sądy ubezpieczeń społecznych...*, s. 1 i n.):

- szerokie rozumienie osoby legitymowanej (skarżącego) do wniesienia skargi – był to każdy, kto twierdził, że decyzja narusza jego prawa lub obciąża go obowiązkiem bez podstawy prawnej (art. 96 p.s.u.s.);
- wyodrębnienie, jako strony postępowania (obok skarżącego i organu rentowego), przypożwanego, czyli tego, czyje prawa lub obowiązki zależały od rozstrzygnięcia sporu (art. 95 i 99 p.s.u.s.), tj. w dzisiejszym rozumieniu zainteresowanego (zob. art. 477¹¹ § 2 zdanie pierwsze k.p.c.);
- możliwość zaskarżenia decyzji organu rentowego przez rzecznika interesu publicznego (art. 97 p.s.u.s.);
- postanowienie, że, co do zasady, skarga do sądu ubezpieczeń społecznych nie wstrzymywała wykonania zaskarżonej decyzji (art. 204 p.s.u.s.);
- orzekanie ponad żądanie skargi, z wyjątkiem przedmiotów nieobjętych postępowaniem przed organem rentowym (art. 296 § 2 p.s.u.s.);

- uchylanie decyzji organu rentowego (art. 297 p.s.u.s.) w sytuacjach określonych w art. 298 p.s.u.s., powodujące zniesienie postępowania organu rentowego lub odesłanie sprawy temu organowi do ponownego rozpoznania;
- postanowienie, że podstawę wyroku sądu ubezpieczeń społecznych stanowił całokształt okoliczności faktycznych ujawnionych w toku postępowania sądowego oraz postępowania przed organem rentowym (art. 302 p.s.u.s.);
- natychmiastowa wykonalność wyroku sądu ubezpieczeń społecznych (art. 326 § 1 p.s.u.s.), jeżeli: a) zatwierdzał decyzję organu rentowego (w części zatwierdzającej) oraz b) przyznawał skarżącemu prawo do świadczeń periodycznych (w części dotyczącej świadczeń przypadających w czasie po doręczeniu wyroku organowi rentowemu);
- brak możliwości złożenia skargi rewizyjnej przez stronę, jeżeli sąd uwzględnił jej żądanie lub orzekł ponad żądanie (art. 339 § 2 p.s.u.s.)
 - rozwiązanie to uwzględniało, formułowany współcześnie przez niektórych przedstawicieli doktryny postępowania cywilnego, wymóg istnienia pokrzywdzenia (tzw. *gravamen*) skarżącego kwestionowanym orzeczeniem lub istnienia interesu prawnego skarżącego w zaskarżeniu orzeczenia (stan niezgodności orzeczenia z żądaniem); przy czym przepisy procedury cywilnej nie ustanawiają warunku dopuszczalności środka zaskarżenia w postaci interesu skarżącego w zaskarżeniu orzeczenia; należy przyjąć, że brak pokrzywdzenia (interesu prawnego) nie może być przyczyną odrzucenia apelacji, a twierdzenie strony o istnieniu wady wystarcza do zaskarżenia orzeczenia, rzeczywiste bowiem istnienie lub nieistnienie uchybienia jest problemem nie dopuszczalności, ale zasadności zaskarżenia (T. Ereciński, *Apelacja w postępowaniu...*, s. 69–71);
- brak postanowienia, na wzór art. 398¹³ § 2 k.p.c., o niedopuszczalności powołania nowych faktów i dowodów oraz związania Trybunału Ubezpieczeń Społecznych ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (por. jednak art. 354 § 1 p.s.u.s.).

Wraz z uchwaleniem kodeksu pracy i uchyleniem prawa o sądach ubezpieczeń społecznych od dnia 1 stycznia 1975 r. weszła w życie ustawa z dnia 24 października 1974 r. o okręgowych sądach pracy i ubezpieczeń

społecznych (Dz. U. Nr 39, poz. 231 z późn. zm.), która ukształtowała na lata 1975–1985 specjalny, umiejscowiony poza strukturą sądownictwa powszechnego, system sądownictwa pracy i ubezpieczeń społecznych. Na mocy tego aktu prawnego reaktywowano zatem sądownictwo pracy, zniesiono Trybunał Ubezpieczeń Społecznych i okręgowe sądy ubezpieczeń społecznych, wprowadzając okręgowe sądy pracy i ubezpieczeń społecznych właściwe zarówno w sprawach z zakresu prawa pracy, jak i ubezpieczeń społecznych. W dziedzinie spraw z zakresu prawa pracy sądy te rozpatrywały odwołania od orzeczeń komisji rozjemczych i komisji odwoławczych do spraw pracy, natomiast w obszarze spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych były one właściwe w sprawach odwołań od decyzji organów rentowych, w tym, od 1960 r., odwołań od decyzji (od 1975 r. orzeczeń) rad nadzorczych oddziałów ZUS rozpatrujących odwołania od decyzji oddziałów ZUS w sprawach świadczeń z ubezpieczenia społecznego na wypadek choroby i macierzyństwa, świadczeń z ubezpieczenia rodzinnego, objęcia ubezpieczeniem społecznym i wymiaru składek oraz emerytur (od 1975 r.), rent i zaopatrzeń, z wyjątkiem decyzji oddziałów ZUS wydanych w sprawach uznaniowych i dotyczących inwalidztwa (art. 11 ustawy z dnia 13 kwietnia 1960 r. o zmianach właściwości w dziedzinie ubezpieczeń społecznych, rent, zaopatrzeń i opieki społecznej, Dz. U. Nr 20, poz. 119 z późn. zm. w brzmieniu sprzed dnia 1 lipca 1985 r.). Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych było jednoinstancyjne, gdyż od orzeczenia okręgowego sądu pracy i ubezpieczeń społecznych nie przysługiwało odwołanie (art. 68 u.o.s.p.), mogła być natomiast wniesiona rewizja nadzwyczajna do Sądu Najwyższego. Okręgowy sąd pracy i ubezpieczeń społecznych nie był związany granicami wniosków i zarzutów odwołania (art. 55 u.o.s.p.), miał możliwość orzekania ponad żądanie (art. 57 u.o.s.p.), a uchylając zaskarżone orzeczenie, przekazywał sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu organowi orzekającemu lub organowi rentowemu (art. 63 § 3 u.o.s.p.).

Od dnia 1 lipca 1985 r. rozpatrywanie spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych powierzono – na mocy ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 20, poz. 85 z późn. zm.) – sądom pracy – wydziałom w sądach rejonowych i sądom pracy i ubezpieczeń spo-

łecznych – wydziałom w sądach wojewódzkich (sprawy z zakresu prawa pracy) oraz sądom pracy i ubezpieczeń społecznych, a od dnia 1 października 2001 r. sądom pracy oraz sądom pracy i ubezpieczeń społecznych (sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych). Tym samym sądownictwo pracy i ubezpieczeń społecznych włączono w struktury sądownictwa powszechnego, o czym świadczy także umiejscowienie materii postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych w dziale III tytułu VII książki pierwszej kodeksu postępowania cywilnego na mocy ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 20, poz. 86). Początkowo, w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, utrzymano jednoinstancyjność omawianego postępowania, uniemożliwiając złożenie środków odwoławczych od orzeczenia sądu wojewódzkiego – sądu pracy i ubezpieczeń społecznych (zob. art. 477⁸ § 2 k.p.c. w brzmieniu do dnia 31 grudnia 1990 r.); dopuszczalna była natomiast rewizja nadzwyczajna do Sądu Najwyższego. Dwuinstancyjność – w związku z utworzeniem sądów apelacyjnych, w których wyodrębniono sądy pracy i ubezpieczeń społecznych – wprowadzono w 1990 r., a odwołanie do sądu apelacyjnego przysługiwało od orzeczenia sądu wojewódzkiego wydanego po dniu 1 stycznia 1991 r. (zob. uchwałę SN z dnia 10 kwietnia 1991 r., II UZP 1/91 z glosą R. Więckowskiego, OSP 1992, z. 1, poz. 18).

Kolejne zmiany konstrukcji prawnej postępowania odrębnego w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych nastąpiły od dnia 1 lipca 1996 r. w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 43, poz. 189 z późn. zm.). Wiązało się to po pierwsze z zastąpieniem rewizji przez apelację (najpierw od wyroku sądu wojewódzkiego, a następnie, od 1999 r., od wyroku sądu okręgowego) oraz po drugie – z zastąpieniem rewizji nadzwyczajnej przez kasację (od 2005 r. – skargę kasacyjną), z możliwością jej złożenia, w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia w sprawach o przyznanie i o wstrzymanie emerytury lub renty oraz o objęcie obo-

wiązkiem ubezpieczenia społecznego (od dnia 1 lipca 2000 r. na mocy ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, Dz. U. Nr 48, poz. 554 z późn. zm.).

Kolejnych zmian w organizacji sądownictwa pracy i ubezpieczeń społecznych dokonano:

- w 2001 r. – wprowadzono zróżnicowanie właściwości rzeczowej, polegające na tym, że sąd okręgowy jest właściwy we wszystkich sprawach niezastrzeżonych do właściwości sądu rejonowego (zmiana art. 477⁸ k.p.c.);
- w 2005 r. – zrezygnowano z udziału ławników w rozpoznawaniu spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych (zmiana art. 47 k.p.c.);
- w 2012 r. – uchylono przepisy o wyznaczaniu do orzekania w sądach pracy i ubezpieczeń społecznych (sądach rejonowych i sądach okręgowych) sędziów wykazujących szczególną znajomość problematyki spraw pracowniczych oraz celów ubezpieczenia i potrzeb osób ubezpieczonych (uchylenie § 4 w art. 12 i § 3 w art. 16 p.u.s.p.);
- w 2012 r. – zrezygnowano z nazywania wydziałów pracy, wydziałów ubezpieczeń społecznych lub wydziałów pracy i ubezpieczeń społecznych w sądach okręgowych sądami pracy, sądami ubezpieczeń społecznych lub sądami pracy i ubezpieczeń społecznych (zmiany art. 16 p.u.s.p.).

2. Organizacja sądownictwa pracy i ubezpieczeń społecznych.

2.1. Struktura sądownictwa pracy i ubezpieczeń społecznych. W sprawach z zakresu prawa pracy, w szczególności w sprawach, o których mowa w art. 461 § 1¹ k.p.c., standardowo sądem I instancji jest sąd rejonowy – wydział pracy lub wydział pracy i ubezpieczeń społecznych (art. 12 § 1a pkt 2 p.u.s.p.). Sądem II instancji jest natomiast sąd okręgowy – wydział pracy lub wydział pracy i ubezpieczeń społecznych (art. 16 § 4a pkt 1 p.u.s.p.). W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych sądem I instancji – poza przypadkami określonymi w art. 477⁸ § 2 k.p.c., w których właściwy jest sąd rejonowy – wydział ubezpieczeń społecznych lub pracy i ubezpieczeń społecznych – jest sąd okręgowy (art. 477⁸ § 1 k.p.c.), w którym wyodrębniono wydział ubezpieczeń społecznych lub wydział

pracy i ubezpieczeń społecznych, a sądem II instancji – odpowiednio sąd okręgowy lub sąd apelacyjny – wydział pracy i ubezpieczeń społecznych (art. 18 § 1 pkt 3 p.u.s.p.).

2.2. Środki zaskarżenia. Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych jest dwuinstancyjne z możliwością złożenia zwyczajnych środków zaskarżenia, tj. środków odwoławczych (apelacji i zażalenia) na nieprawomocne wyroki i postanowienia sądu I instancji. Z kolei od prawomocnych orzeczeń sądu II instancji przysługują nadzwyczajne środki zaskarżenia, tj. skarga kasacyjna, skarga o wznowienie postępowania i skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.

II. Sprawy z zakresu prawa pracy

1. Zagadnienia pojęciowe. Postępowanie sądowe regulowane przepisami kodeksu postępowania cywilnego, choć nie wyczerpuje problematyki sporów powstających w obszarze prawa pracy (tzw. sporów pracy; por. K.W. Baran (w:) K.W. Baran (red.), *Procesowe prawo pracy...*, s. 21 i n.), to ma jednak dla rozwiązywania tych sporów zasadnicze znaczenie.

Sprawy ze stosunków z zakresu prawa pracy są sprawami cywilnymi w rozumieniu art. 1 k.p.c. Są to sprawy cywilne w znaczeniu materialnym. Pojęcie „sprawy ze stosunków z zakresu prawa pracy”, którym posługuje się art. 1 k.p.c., ma znaczenie szersze niż zdefiniowane w art. 476 § 1 k.p.c. pojęcie „sprawy z zakresu prawa pracy”. Na pojęcie „sprawy cywilnej ze stosunków z zakresu prawa pracy” w rozumieniu art. 1 k.p.c. składają się łącznie sprawy z zakresu prawa pracy, dla których przewidziano postępowanie odrębne, jak również inne sprawy, dla których przewidziano zastosowanie kodeksu postępowania cywilnego. Należy tu wskazać niektóre sprawy z zakresu zbiorowego prawa pracy, jak np. sprawy dotyczące rejestracji układów zbiorowych pracy (art. 241¹¹ § 5 i 5⁴ k.p.) oraz postępowanie dotyczące stwierdzenia reprezentatywności związków zawodowych (art. 241¹⁷ § 2 i art. 241^{25a} § 5 k.p.), które są rozpatrywane w postępowaniu nieprocesowym. Można zatem przyjąć, że kodeks postępowania cywilnego ma zastosowanie do spraw z zakresu prawa pracy

w rozumieniu art. 476 § 1 k.p.c., które należą do indywidualnego prawa pracy, jak również wyjątkowo w niektórych obszarach zbiorowego prawa pracy, z tym jednak, że te drugie rozpatrywane są w trybie nieprocesowym (W. Sanetra, *W sprawie spraw z zakresu...*, s. 211). Natomiast zbiorowe spory pracy rozwiązywane są w trybie uregulowanym w ustawie z dnia 23 maja 1991 r. o rozwiązywaniu sporów zbiorowych (Dz. U. Nr 55, poz. 236) i nie są sprawami cywilnymi w rozumieniu art. 1 k.p.c.

2. Postępowanie odrębne w sprawach z zakresu prawa pracy.

Sprawy z zakresu prawa pracy, zdefiniowane w art. 476 § 1 k.p.c., rozpoznawane są w trybie odrębnym, uregulowanym w art. 459–477⁷ k.p.c. Odrębny tryb postępowania w tej kategorii spraw, zakładający przyspieszenie i odformalizowanie procedury, ma służyć zapewnieniu należytej ochrony uprawnieniom pracowniczym (por. uchwałę pełnego składu Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych SN z dnia 30 września 1966 r., III PZP 28/66, OSNCPiUS 1967, nr 1, poz. 1, Wytyczne wymiaru sprawiedliwości praktyki sądowej dotyczące ochrony uprawnień pracowników w postępowaniu odrębnym).

Zgodnie z art. 13 § 1 k.p.c., sąd rozpoznaje sprawy w procesie, chyba że ustawa stanowi inaczej. W wypadkach przewidzianych w ustawie sąd rozpoznaje sprawy według przepisów o postępowaniach odrębnych. Zasadą jest zatem rozpoznawanie spraw cywilnych w procesie w postępowaniu zwykłym, postępowanie odrębne zaś przewidziane jest tylko w odniesieniu do tych spraw, które wyraźnie zostały do tego postępowania przekazane. Jednym z postępowań odrębnych jest uregulowane w art. 459–477⁷ k.p.c. postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy. W postępowaniu tym rozpoznawane są sprawy z zakresu prawa pracy, które zostały zdefiniowane w art. 476 § 1 k.p.c. Obowiązują w nim wszystkie instytucje procedury cywilnej o ogólnym charakterze, ale z licznymi modyfikacjami i uzupełnieniami. Odrębny tryb postępowania w tej kategorii spraw, zakładający przyspieszenie i odformalizowanie procedury, ma służyć zapewnieniu należytej ochrony uprawnieniom pracowniczym (por. powołaną wyżej uchwałę pełnego składu Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych SN z dnia 30 września 1966 r., PZP 28/66).

Sprawa z zakresu prawa pracy może być rozpoznana wyłącznie według przepisów o postępowaniu odrębnym w tych sprawach, co wynika

wprost z art. 459 w zw. z art. 13 § 1 zdanie drugie k.p.c. Inaczej rzecz ujmując, sprawa z zakresu prawa pracy nie może być rozpoznana w postępowaniu zwykłym.

3. Prawo do sądu w sprawach z zakresu prawa pracy. Prawo do sądu przewidziane w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i art. 6 EKPC wyraża się uprawnieniem do żądania rozpatrzenia każdej sprawy, w tym również spraw z zakresu prawa pracy, przez właściwy sąd. Przyjmuje się, że jest to prawo podmiotowe jednostki, dające każdemu podstawę do wysunięcia roszczenia o rozpatrzenie sprawy przez sąd (Z. Czeszejko-Sochacki, *Prawo do sądu w świetle...*, s. 105; S. Pilipiec, *Teoretycznoprawne aspekty zasady...*, s. 224; M. Sawczuk, *Wyzwania płynące z orzecznictwa...*, s. 11). Jednostka może uruchomić mechanizm związany z wszczęciem i prowadzeniem postępowania przed sądem, chyba że istnieje w odniesieniu do dochodzonego prawa ustawowe wyłączenie drogi sądowej. Wszelkie wątpliwości co do tego, czy prawo do sądu przysługuje, powinny być wyjaśnione przy założeniu konstytucyjnego domniemania prawa do sądu. Na prawo do sądu składają się: procedura umożliwiająca dostęp do sądu i poszanowanie praw uczestnika, realny dostęp do sądu (w tym m.in. właściwe zorganizowanie organów i umiarkowane opłaty) oraz prawo do rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie i bez nieuzasadnionej zwłoki (por. P. Pogonowski, *Realizacja prawa do sądu...*, s. 7 i n.).

Zakwalifikowanie danej sprawy do kategorii spraw z zakresu prawa pracy przesądza o możliwości realizacji w tej sprawie konstytucyjnego prawa do sądu i prowadzi do domniemania istnienia drogi sądowej. Ograniczenie prawa do sądu w sprawach z zakresu prawa pracy polega na wprowadzeniu obligatoryjnych procedur przedsądowych w sprawach o sprostowanie świadectwa pracy, zmianę oceny okresowej oraz o uchylenie kary porządkowej. Pracownik w tych sprawach może wystąpić do sądu pracy dopiero po wyczerpaniu postępowania wewnątrzzakładowego (por. K.W. Baran (w:) K.W. Baran (red.), *Procesowe prawo pracy...*, s. 65–66). W sferze przedmiotowej ograniczenie prawa do sądu przewiduje także art. 262 § 2 pkt 1 i 2 k.p. Zgodnie z tym przepisem nie podlegają właściwości sądów pracy spory dotyczące ustanawiania nowych warunków pracy i płacy oraz stosowania norm pracy. Sprawy te mają charakter sporów o interesy, nie są kwalifikowane jako sprawy cywilne w rozumieniu art. 1

k.p.c., a tym samym nie spełniają kryteriów sprawy z zakresu prawa pracy. W sprawach tych zatem droga sądowa jest niedopuszczalna.

4. Dopuszczalność drogi sądowej. Jednym z aspektów prawa do sądu jest prawo dostępu do sądu, czyli prawo wszczęcia postępowania sądowego w sprawach cywilnych.

Zgodnie z art. 2 k.p.c. droga sądowa jest dopuszczalna w sprawach cywilnych, o jakich mowa w art. 1 k.p.c., jeżeli do ich rozpoznania właściwe są sądy. Zasadą, w świetle art. 2 § 1 k.p.c., jest, że do rozpoznania spraw cywilnych powołane są sądy powszechne, z wyjątkami określonymi w art. 2 § 3 k.p.c. W orzecznictwie Sądu Najwyższego, zapoczątkowanym postanowieniem z dnia 22 kwietnia 1998 r., I CKN 1000/97 (OSNC 1999 nr 1, poz. 6) oraz postanowieniem z dnia 10 marca 1999 r., II CKN 340/98 (OSNC 1999, nr 9, poz. 161), dotyczącymi dopuszczalności drogi sądowej, stanowisko co do znaczenia art. 1 i 2 k.p.c. uległo istotnej zmianie w tym sensie, że pojęcie „sprawa cywilna” (art. 1 k.p.c.) rozumiane jest szeroko. Przedmiotem procesu cywilnego jest roszczenie procesowe oderwane od materialnoprawnego uzasadnienia roszczenia zgłaszanego w pozwie. Oznacza to, że rozstrzygające znaczenie dla dopuszczalności drogi sądowej ma ocena charakteru sprawy w płaszczyźnie art. 1 k.p.c., o czym decyduje przedmiot procesu, czyli przedstawione pod osąd roszczenie (żądanie) oraz podany przez powoda stan faktyczny. Te bowiem elementy, konkretyzując stosunek prawny istniejący między stronami, kształtują charakter sprawy i tym samym nadają jej – lub odejmują – przymiot sprawy cywilnej (por. uchwałę SN z dnia 8 stycznia 1992 r., III CZP 138/91, OSNCAPiUS 1992, nr 7–8, poz. 128 i uchwałę SN z dnia 3 września 1993 r., III CZP 108/93, OSNCAPiUS 1994, nr 5, poz. 96 oraz postanowienie SN z dnia 3 czerwca 1998 r., I CKN 1078/97, OSNC 1999, nr 2, poz. 28). Inaczej tę rzecz ujmując, jeśli według zawartych w pozwie twierdzeń powoda istnieje między stronami stosunek cywilnoprawny, to drogę sądową należy uznać za dopuszczalną. Natomiast dopiero proces przed sądem ma wykazać, czy twierdzenia powoda znajdują podstawę w przepisach prawa materialnego i doprowadzić do wiążącego ustalenia istnienia albo też nieistnienia konkretnego stosunku cywilnoprawnego między stronami procesu (postanowienie SN z dnia 4 lutego 2009 r., II PK 226/08, OSNPUSiSP 2010, nr 19–20, poz. 238).

Artykuł 2 k.p.c. ustanawia domniemanie drogi sądowej w sprawach cywilnych w rozumieniu art. 1 k.p.c. Oznacza to, że każda sprawa cywilna – w znaczeniu, o jakim mowa w art. 1 k.p.c. – podlega rozpoznaniu przez sąd, chyba że przepis szczególnie przekazuje ją do właściwości innych organów (postanowienie SN z dnia 16 marca 2000 r., I PKN 723/99, OSNAPiUS 2001, nr 17, poz. 535).

Spory na tle pracowniczych stosunków służbowych należą do kognicji sądów pracy, chyba że określone kategorie spraw zostały przekazane do właściwości sądów administracyjnych. W przypadku sporów na tle administracyjnoprawnych stosunków zatrudnienia zasada jest odwrotna, tj. spory na ich tle należą do właściwości sądów administracyjnych z wyjątkiem tych spraw, które enumeratywnie zostały przekazane do właściwości sądów pracy jako sprawy cywilne w znaczeniu formalnym.

Brak drogi sądowej w sprawach z zakresu prawa pracy skutkuje odrzuceniem pozwu (art. 199 k.p.c.), chyba że do rozpoznania sprawy właściwy jest inny organ (por. uwagi do art. 464 k.p.c.).

5. Pominięcie przepisów o postępowaniu odrębnym w razie współuczestnictwa materialnego. Artykuł 72 § 3 k.p.c. stanowi o wyłączeniu przepisów o postępowaniu odrębnym w stosunku do podmiotów, dla których postępowanie to jest właściwe, gdy łączy je współuczestnictwo materialne z podmiotami nieobjętymi tym odrębnym postępowaniem. Wyłączenie przepisów regulujących postępowanie odrębne umożliwia łączne rozpoznanie sprawy w stosunku do współuczestników materialnych, mimo że część z nich powinna być objęta postępowaniem odrębnym, a część zwykłym postępowaniem procesowym. W rezultacie cała sprawa podlega rozpoznaniu w postępowaniu zwykłym. Oznacza to, że sprawa, w której po stronie pozwanej zachodzi współuczestnictwo materialne między podmiotami, co do których właściwe jest postępowanie zwykłe i postępowanie odrębne w sprawach z zakresu prawa pracy, nie ma charakteru sprawy „pracowniczej”, lecz jest sprawą cywilną podlegającą rozpoznaniu w postępowaniu zwykłym przez sąd cywilny w składzie właściwym dla tego trybu postępowania (uchwała SN z dnia 18 marca 2008 r., II PZP 1/08, OSNPUSiSP 2008, nr 17–18, poz. 248).

6. Jurysdykcja krajowa. Przez jurysdykcję krajową rozumie się „właściwość międzynarodową sądów i innych organów danego państwa

w zakresie rozpoznawania i rozstrzygania spraw w procesie cywilnym” (K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 95). W literaturze wyróżnia się dwa rodzaje jurysdykcji krajowej –bezpośrednią oraz pośrednią. Jurysdykcja krajowa bezpośrednia dotyczy ustalenia, czy sądy danego państwa mają kompetencje do rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy, jurysdykcja pośrednia zaś odnosi się do możliwości oceny przez sąd państwa uznającego, czy sąd państwa pochodzenia orzeczenia, wydając orzeczenie przedstawione do uznania, był do tego właściwy (P. Grzebyk, *Jurysdykcja krajowa w sprawach...*, s. 27–28). Dalsze uwagi w niniejszym opracowaniu poświęcone są jurysdykcji krajowej bezpośredniej, tj. kwestii właściwości sądu polskiego do rozpoznania spraw z zakresu prawa pracy.

Jurysdykcja krajowa stanowi bezwzględną przesłankę procesową, której oceny sąd dokonuje z urzędu w każdym stanie sprawy. W praktyce badanie tej przesłanki przez sąd staje się aktualne przede wszystkim w sprawach z tzw. elementem obcym, tzn. sprawa powinna pozostawać w związku z terytorium Polski oraz innego państwa (por. P. Grzebyk, *Jurysdykcja krajowa w sprawach...*, s. 28, 47; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 111). W razie stwierdzenia braku jurysdykcji krajowej sąd wydaje postanowienie o odrzuceniu pozwu, z zastrzeżeniem art. 1104 § 2 lub art. 1105 § 6 k.p.c. (art. 1099 § 1 k.p.c.). Postanowienie to jest zaskarżalne zażaleniem. Brak jurysdykcji krajowej stanowi przyczynę nieważności postępowania (art. 1099 § 2 k.p.c.) i brany jest pod uwagę przez sąd z urzędu w każdym stanie sprawy.

Jurysdykcję krajową polskich sądów w sprawach z zakresu prawa pracy reguluje kilka aktów normatywnych. W obszarze prawa europejskiego podstawowe znaczenie ma rozporządzenie (WE) nr 44/2001, które zastąpiło Konwencję o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (tzw. konwencja brukselska), sporządzoną w Brukseli dnia 27 września 1968 r. (tekst skonsolidowany: Dz. Urz. UE C 27 z 26.01.1998, s. 27). W praktyce większość spraw będzie podlegała ocenie na podstawie wskazanego rozporządzenia (WE) nr 44/2001, które ma pierwszeństwo przed prawem krajowym (szerzej na temat zakresu zastosowania tego rozporządzenia zob. P. Grzebyk, *Jurysdykcja krajowa w sprawach...*, s. 29 i n. oraz K. Weitz (w:) A. Wróbel (red.), *Stosowanie*

prawa Unii..., s. 489 i n.). Dopiero wówczas, gdy rozporządzenie (WE) nr 44/2001 nie może znaleźć zastosowania, jurysdykcję sądów polskich określają umowy międzynarodowe, a w dalszej kolejności przepisy kodeksu postępowania cywilnego.

W odniesieniu do Danii, wobec której rozporządzenie (WE) nr 44/2001 formalnie nie obowiązuje, zastosowanie ma umowa zawarta pomiędzy Wspólnotą Europejską a Królestwem Danii w sprawie właściwości sądów oraz uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz. UE L 299 z 16.11.2005, s. 62).

Uzupełnieniem regulacji wynikającej z rozporządzenia (WE) nr 44/2001 jest tzw. nowa konwencja z Lugano (Konwencja o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, podpisana w Lugano 30 października 2007 r., Dz. Urz. UE L 147 z 10.06.2009, s. 5), którą Wspólnota podpisała w imieniu państw członkowskich z krajami EFTA – Norwegią, Islandią, Szwajcarią. Zastąpiła ona konwencję z Lugano, tj. Konwencję o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzoną w Lugano dnia 16 września 1988 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 10, poz. 132).

Rozporządzenie (WE) nr 44/2001 przewiduje w rozdziale II sekcji 5 odrębną i szczególną regulację jurysdykcji krajowej dla omawianej tu kategorii spraw. Zgodnie z art. 18 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 44/2001 przepisy tej sekcji mają zastosowanie tylko w tych sprawach, w których przedmiotem postępowania jest „indywidualna umowa o pracę lub roszczenia z indywidualnej umowy o pracę”. Pojęcie „umowa o pracę” podlega na kanwie przedmiotowego rozporządzenia wykładni autonomicznej (K. Weitz (w:) A. Wróbel (red.), *Stosowanie prawa Unii...*, s. 531). Jak słusznie wywiedziono w literaturze, wprowadzie pojęcie sprawy o roszczenia z indywidualnej umowy o pracę w rozumieniu rozporządzenia nr 44/2001 oraz pojęcie sprawy z zakresu prawa pracy w rozumieniu art. 476 § 1 i 5 k.p.c. nie są tożsame, tym niemniej w zasadniczej części ich zakresy zastosowania się pokrywają (por. P. Grzebyk, *Jurysdykcja krajowa w sprawach...*, s. 107).

W sprawach z indywidualnych umów o pracę lub o roszczenia z takich umów regulacja jurysdykcji krajowej zawarta w art. 18–21 rozporządzenia (WE) nr 44/2001 ma charakter samodzielny i wyczerpujący (z zastrzeże-

niem art. 4 i art. 5 pkt 5). Celem wprowadzenia odrębnych unormowań w omawianych sprawach była ochrona pracownika jako słabszej strony stosunku prawnego. Ochrona ta została osiągnięta przez stworzenie niesymetrycznych systemów jurysdykcyjnych, tj. z jednej strony pracownik może skorzystać z kilku przemiennie dla niego ustanowionych podstaw jurysdykcji, a z drugiej strony pracodawca może zasadniczo korzystać tylko z jednej podstawy jurysdykcji (K. Weitz (w:) A. Wróbel (red.), *Stosowanie prawa Unii...*, s. 521).

Zgodnie z art. 20 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 44/2001 pracodawca może wytoczyć powództwo wyłącznie przed sądem państwa członkowskiego, na terytorium którego pracownik ma miejsce zamieszkania. Nie wyklucza to jednak, aby sąd państwa członkowskiego, który nie ma jurysdykcji krajowej na podstawie przepisów rozdziału II sekcji 5 rozporządzenia (WE) nr 44/2001, uzyskał ją na podstawie art. 24 rozporządzenia nr 44/2001 w razie wdania się w spór przez pracownika (wyrok SN z dnia 19 lutego 2014 r., II PK 131/13, LEX nr 1444455). Przepisy o jurysdykcji w sprawach wynikających z indywidualnych umów o pracę nie naruszają prawa pracodawcy do wniesienia powództwa wzajemnego przed sąd, przed którym zgodnie z tymi przepisami zawisło powództwo główne (art. 20 ust. 2 rozporządzenia (WE) nr 44/2001).

Natomiast w sprawach z powództwa pracownika przeciwko pracodawcy rozporządzenie (WE) nr 44/2001 ustanawia kilka podstaw jurysdykcji. Zgodnie z art. 19 pkt 1 rozporządzenia (WE) nr 44/2001 pracownik zawsze ma możliwość pozwania pracodawcy przed sąd państwa członkowskiego, w którym pracodawca ma miejsce zamieszkania. Znacząco podstawę tę poszerza art. 18 ust. 2 rozporządzenia (WE) nr 44/2001, zgodnie z którym na równi z miejscem zamieszkania pracodawcy traktowane jest posiadanie na terytorium państwa członkowskiego filii, agencji lub innego oddziału, o ile spór dotyczy działalności tych jednostek. Poza podstawą ogólną (miejsce zamieszkania pozwanego) pracodawca może zostać pozwany przed sąd miejsca, w którym pracownik zazwyczaj świadczy lub ostatnio zazwyczaj świadczył pracę (art. 19 pkt 2 lit. a rozporządzenia (WE) nr 44/2001). Jeżeli jednak pracownik zazwyczaj nie świadczy lub zazwyczaj nie świadczył pracy w jednym i tym samym państwie, sądem mającym jurysdykcję jest sąd miejsca, w którym znaj-

duje się albo znajdował się oddział, który pracownika zatrudnił (art. 19 pkt 2 lit. b rozporządzenia (WE) nr 44/2001). Jak zatem wskazał Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 30 października 2012 r., II PK 77/12 (OSNPUSiSP 2013, nr 19–20, poz. 228 z glosą W. Matyska, OSP 2014, z. 4, poz. 38), sprawa z powództwa pracownika przeciwko pracodawcy będącemu osobą fizyczną należy do jurysdykcji krajowej polskiego sądu, jeżeli w chwili wytoczenia powództwa pozwany ma miejsce zamieszkania w Polsce w rozumieniu art. 25 k.c. (art. 19 pkt 1 w zw. z art. 59 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 44/2001), jak również, gdy w Polsce pracownik zazwyczaj świadczy lub ostatnio zazwyczaj świadczył pracę (art. 19 pkt 2 lit. a rozporządzenia (WE) nr 44/2001).

Zgodnie z art. 21 rozporządzenia (WE) nr 44/2001 od przepisów regulujących jurysdykcję w sprawach wynikających z indywidualnych umów o pracę można odstąpić jedynie wówczas, gdy umowa jurysdykcyjna została zawarta po powstaniu sporu lub przyznaje pracownikowi prawo do wytaczania powództwa przed sądy inne niż wymienione w tych przepisach. Oznacza to ograniczenie dopuszczalności zawierania umów jurysdykcyjnych, co uzasadnione jest potrzebą ochrony pracownika jako słabszej strony stosunku pracy.

Na gruncie kodeksu postępowania cywilnego ustalenie jurysdykcji krajowej następuje na podstawie art. 1103 i 1103⁴. W sprawach z powództwa pracodawcy jurysdykcja krajowa określana jest na ogólnych zasadach wynikających z art. 1103 k.p.c. Oznacza to, że tego rodzaju sprawy należą do jurysdykcji krajowej, jeżeli pozwany (pracownik) ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej. Natomiast w sprawach z powództwa pracownika, poza podstawą ogólną miejsca zamieszkania pracodawcy (art. 1103 k.p.c.), ustawodawca wprowadził w art. 1103⁴ k.p.c. dodatkowe podstawy jurysdykcji. Zatem pracownik może również wytoczyć powództwo przed sąd polski, jeżeli praca zazwyczaj jest, była lub miała być wykonywana w Polsce. Celem tej regulacji jest ochrona pracownika jako słabszej strony stosunku pracy (por. P. Grzebyk, *Podstawy jurysdykcji krajowej...*, s. 15 i n.; A. Hrycaj, *Komentarz do art. 1103⁴ Kodeksu postępowania cywilnego* (w:) H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego...*, t. V, LEX/el. 2013).

Zgodnie z art. 1103⁴ § 2 k.p.c. sprawy z powództwa pracownika, dotyczące zapewnienia warunków zatrudnienia zgodnie z art. 67¹ i art. 67² k.p., należą do jurysdykcji krajowej także wtedy, gdy pracownik jest albo był skierowany do pracy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez pracodawcę mającego siedzibę w państwie będącym członkiem Unii Europejskiej. Przepis ten, na mocy art. 1103⁴ § 3 k.p.c., stosuje się odpowiednio, gdy pracownik został skierowany do pracy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez pracodawcę mającego siedzibę w państwie niebędącym członkiem Unii Europejskiej. Rozwiązania przyjęte w art. 1103⁴ § 2 i 3 k.p.c. stanowią implementację do polskiego systemu prawnego art. 6 dyrektywy 96/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 grudnia 1996 r. dotyczącej delegowania pracowników w ramach świadczenia usług (Dz. Urz. UE L 18 z 21.01.1997, s. 1 ze sprost.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 2, s. 431). W sprawach objętych regulacją tej dyrektywy art. 1103⁴ § 2 k.p.c. wprowadza dla spraw z powództwa pracownika dotyczących zapewnienia warunków zatrudnienia dodatkową podstawę jurysdykcyjną, oprócz podstaw wskazanych w art. 18–21 rozporządzenia (WE) nr 44/2001 (A. Hrycaj, *Komentarz do art. 1103⁴ Kodeksu postępowania cywilnego* (w:) H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego...*, t. V, LEX/el. 2013).

7. Skład sądu. Zgodnie z art. 47 k.p.c., w pierwszej instancji sąd rozpoznaje sprawy w składzie jednego sędziego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Takim przepisem szczególnym jest art. 47 § 2 pkt 1 k.p.c., który przewiduje rozpoznawanie w składzie jednego sędziego jako przewodniczącego i dwóch ławników spraw z zakresu prawa pracy o:

- ustalenie istnienia, nawiązanie lub wygaśnięcie stosunku pracy, o uznanie bezskuteczności wypowiedzenia stosunku pracy, o przywrócenie do pracy i przywrócenie poprzednich warunków pracy lub płacy oraz łącznie z nimi dochodzone roszczenia i o odszkodowanie w przypadku nieuzasadnionego lub naruszającego przepisy wypowiedzenia oraz rozwiązania stosunku pracy;
- naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu i o roszczenia z tym związane oraz
- odszkodowanie lub zadośćuczynienie w wyniku stosowania mobbingu.

Artykuł 47 k.p.c. w przedstawionym brzmieniu obowiązuje począwszy od dnia 28 lipca 2007 r., kiedy to weszła w życie ustawa z dnia 15 marca 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 112, poz. 766). Wskazana ustawa w sposób istotny zmodyfikowała treść art. 47 k.p.c. w kierunku znacznego ograniczenia udziału ławników w orzekaniu w sprawach z zakresu prawa pracy. Udział ławników został ograniczony wyłącznie do spraw o największej doniosłości społecznej, a więc związanych z istnieniem i funkcjonowaniem stosunku pracy, jako najważniejszego źródła przychodów i podstawy egzystencji społeczeństwa. Udział ławników w rozpoznawaniu spraw wymienionych w art. 47 § 2 pkt 1 k.p.c. ma służyć wspomoczeniu sędziów zawodowych przez osoby z dużym doświadczeniem zawodowym i życiowym, reprezentujące społeczne poczucie sprawiedliwości.

Brzmienie art. 47 k.p.c. zdaje się sugerować, że w sprawach z zakresu prawa pracy rozpoznanie sprawy w składzie jednego sędziego jest regułą, wyjątkiem zaś od tej reguły jest rozpoznanie sprawy w składzie jednego sędziego jako przewodniczącego i dwóch ławników. Jednak w ocenie Sądu Najwyższego w sprawach z zakresu prawa pracy funkcjonują dwie równorzędne zasady odnoszące się do składu sądu – sprawy pracownicze wymienione w art. 47 § 2 pkt 1 k.p.c. rozpoznawane są przez skład sądu z udziałem ławników, natomiast pozostałe sprawy pracownicze rozpoznaje sąd w składzie jednoosobowym. Uzasadnienia dla tego stanowiska Sąd Najwyższy upatruje w tym, że sprawy wymienione w art. 47 § 2 pkt 1 k.p.c. należą do tych o najbardziej istotnym znaczeniu dla stron stosunku pracy, a w praktyce stanowią około połowy spraw rozpoznawanych przez sądy pracy, dlatego też odnośnie do trybu ich rozpoznawania nie byłoby zasadne określanie tych spraw jako wyjątku od reguły składu jednoosobowego. Prowadzi to do istotnej dla wykładni komentowanego przepisu konkluzji, że przy interpretacji art. 47 § 2 pkt 1 k.p.c. nie powinno się stosować wykładni zawężającej, mogącej mieć zastosowanie do wyjątków od reguły (uchwała SN z dnia 5 czerwca 2013 r., III PZP 2/13, OSNPUSiSP 2014, nr 2, poz. 17).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego widoczna jest tendencja do szerokiego rozumienia na gruncie art. 47 k.p.c. pojęcia sprawy o ustalenie